

# Az erdők egészségi állapotának változása vaddisznós kertekben

Dr. Koltay András  
Erdészeti Tudományos Intézet, Erdővédelmi Osztály

Napjainkban rohamosan szaporodik a vaddisznóskertek száma, mivel egyre több gazdálkodó ismeri fel az ebben rejlő lehetőségeket, előnyöket. Ezek közül talán a legfontosabb a tervezhetőség, a vadászat és vadásztatás biztonsága és ennek függvényében a bevételek pontosabb kiszámíthatósága. A tapasztalatok szerint hozzáértő kezelés és gazdálkodás esetén a vaddisznóskertek üzemeltetése jó jövedelmezőséget eredményez. Mindezek mellett a külső területeken csökkenthető a vaddisznó által okozott károk mértéke, ami a jelenlegi térítési rendszer mellett ugyancsak nem elhanyagolható tényező.

Az Országos Vadgazdálkodási Adattár nyilvántartása szerint jelenleg közel 100 vadaskert üzemel hazánkban, melyek összterülete mintegy 31 ezer hektárt tesz ki. Az egyre nagyobb erdőterületeket érintő intenzív vadtartás azonban új problémákat vet fel az erdőgazdálkodás és a környezetminőség megőrzésének szempontjából. A túlzott vadlétszám fokozott terhelést jelent a környezetre, ami több tényező együttes szerepéből adódik. A vaddisznók elsősorban túrásukkal bolygatják az erdők talaját, ami hasznosnak tekinthető a talaj levegőztetése, átforgatása szempontjából, ugyanakkor nagyobb területre kiterjedve már káros a lágyszárú vegetációra nézve. Intenzív túrás hatására lejtős területeken komoly eróziós problémák léphetnek fel. E mellett a túlzott mértékű taposás a talaj tömörödése révén káros hatással van a talajszerkezetre és a növényzetre. A vaddisznó zárt tartásának további káros tényezője a környezet erős nitrifikációja, ami az eredeti növénytakaró megváltozásához vezethet. A dagonyázás utáni dörgölődés következtében a fák törzsén, gyökfőjében jelentős károk keletkezhetnek, ami szélsőséges esetben a fák pusztulásához vezet. Mindezek alapján egyértelmű tény, hogy a túlzott vadlétszám az erdő növény és állatvilágának faj és egyedszám csökkenését idézi elő, azaz megkezdődik a környezet degradációja.

Úgy gondoljuk az erdőhöz, és a vadászathoz értők számára az eddig elmondottak többé-kevésbé ismert tények, ugyanakkor a felvázolt problémákra vonatkozó konkrét adatok összefüggések ismerete hiányos. Még nem ismerjük pontosan a túlzott vaddisznótartásból adódó károk valós mértékét, a változások irányát, gyorsaságát és az ezeket befolyásoló egyéb tényezőket, valamint ezek összefüggéseit. Ebből adódik, hogy a vaddisznóskertek megítélésakor a korrekt adatok hiánya miatt többnyire egy-egy kiragadott példa alapján, gyakrabban azonban érzelmi és vadászeti oldalról hangzanak el vélemények, ítéletek.

Számos baráti és szakmai beszélgetés, gyakran késhegyig menő vitáit követően határoztuk el a téma alaposabb vizsgálatát, hogy a vitatott kérdések megválaszolásához egzakt méréseken alapuló adatok álljanak rendelkezésre. Mindemellett a vizsgálatok céljának tekintettük, hogy a kutatási eredményeket felhasználva támpontokat és segítséget adjunk a vaddisznóskertek jelenlegi és leendő tulajdonosainak a kérdéssel kapcsolatos döntések meghozatalakor. Természetesen tudjuk, hogy nem létezik univerzális recept, ugyanakkor már körvonalazódnak azok az ismeretek, amelyek alapján általános érvényű javaslatokat lehet megfogalmazni és így csökkenthető a vaddisznóskertek területén jelentkező környezeti károk mértéke.

A környezet változására vonatkozó vizsgálatok minél hosszabb időszakot ölelnek fel, annál megbízhatóbb eredményeket adnak. A természetben a változások csak ritkán következnek be hirtelen, átmenet nélkül, így a kutatások során többnyire csak tendenciákat, a változások irányát és az adott időszakra vonatkozó intenzitását mérhetjük, amelyek ismeretében azonban már meghatározhatjuk a jövőbeni változásokat. Az általunk immár közel egy évtizede folytatott vizsgálatok eredményei alapján rendelkezünk néhány olyan adattal, ami meghatározó a vaddisznóskertek tekintetében. Az alábbiakban röviden összefoglalva közreadjuk ezeket, bízva abban, hogy a leírtakat figyelembe véve hozzájárulhatunk a vaddisznóskertek hatékonyabb és a környezetet kevésbé igénybe vevő üzemeltetéséhez.

Vizsgálatainkat 1994-ben indítottuk a HM Kaszó Rt.-nél, majd 1995-ben a Gyulaj Rt. Hőgyészi, és 1996-ban a Nagydorogi erdészetének területén újonnan létesített vaddisznóskertekben. A kutatásokat mindhárom helyszínen még a vaddisznóskert céljára kijelölt területek bekerítése előtt kezdtük a kiinduló állapotok felvételével, rögzítésével. A vizsgálatokat azóta folyamatosan végezzük, melyek kiterjednek a vaddisznóskerti erdőállományok egészségi állapotának részletes rögzítésére, a cserje és lágyszárú növényzet cönológiai vizsgálatára, valamint a talajszerkezeti változások mérésére. E mellett a vadállományra vonatkozó aktuális adatokat is figyelembe véve - vadlétszám szezonális változása, befogások, betelepítések, kilövések, elhullás, természetes szaporulat, takarmányozás, vadkár, túrás, taposás mértéke stb. - összehasonlító megfigyeléseket és elemzéseket végzünk, bevonva ebbe a kerten kívül kijelölt kontroll területeket is.

A három dél-dunántúli vaddisznóskertben a területek bekerítését követően a vaddisznó létszám évről évre fokozatosan emelkedett, mivel a befogások és a természetes szaporulat aránya mindig felülmúlta az elhullás és az éves kilövések számát. A vaddisznók létszámában jelentős a szezonális ingás, mivel a külső területekről egész évben folyamatosan töltik fel a kertet, ezzel szemben a téli vadászatok során hirtelen harmadára negyedére csökken az egyedszám. A vizsgált területeken a vadászati üzemtervi adatok szerint a vadeltartó képességet figyelembe véve 100 hektáronként 3-3,5 vaddisznó jelenléte lenne elfogadható. Ezzel szemben a kertekben átlagosan 60-110 disznó él 100 hektáronként, ami 25-30 szorosa a

kívánatosnak. Természetesen ez a létszám a vadászat szempontjából megfelelő, sőt kívánatos, ugyanakkor az erdőterületre nézve igen erős terhelést jelent.

Az eddigi vizsgálatok valamennyi eredményét figyelembe véve javasolható, hogy a kerten belüli vadlétszám maximális értéke ne haladja meg az 1 disznó/hektáros értéket. Az ennél nagyobb vadsűrűség csak rövid ideig tartható fenn, elsősorban a vadászat előtti téli időszakban, amikor a vegetációban nem okoz jelentősebb károkat. A környezeti terhelés csökkentése érdekében célszerű a törzsállományt viszonylag alacsony szinten tartani, azaz a vadászatok során a kertet célszerű minél jobban kiüríteni és az év folyamán fokozatosan feltölteni. Az egyre jobban terjedő (és jövedelmező) kankerteket teljesen elkülönítve célszerű kialakítani, hiszen itt teljességgel belterjes állattartás történik, ami végképp nem tekinthető az erdei ökoszisztéma részének.

A vaddisznóskertekben végzett erdőegészségi állapot vizsgálatok azt mutatták, hogy a közel tízéves időszak során meglepő módon nem jelentkezett mérhető kár a faállományokban. A fák egészségi állapota - összehasonlítva a külső területek kontroll parcelláiban lévőkével - nem mutatott eltérést, kivéve a belső területeken a dagonyák, szórók körzetében. Itt azonban gyakran találtunk a fák törzsén és gyökfőjében dörzsöléses károkat, amelyek néhány év alatt egyes fáknál olyan mértékűvé váltak, hogy ennek következtében elhaltak. A szórók és dagonyák környékén mindenütt sokkal intenzívebb degradáció jelentkezett a koncentrált taposás, túsás és nitrifikáció következtében. Ugyanakkor az etetőhelyek 2-3 évenkénti áthelyezésével kiküszöbölhető a visszafordíthatatlan pusztulás. A tapasztalatok szerint az áttelepítést követő két-három év alatt a terület képes bizonyos mértékben regenerálódni.

Míg a fák egészségi állapotában nem mutatkoztak negatív hatások, addig a cönológiai felvételek eredményei már jelezték a területen bekövetkező degradáció megindulását. A vaddisznóskerti mintaparcellák tanúsága szerint egyértelműen a vad túlzott mértékű jelenléte, túsása, taposása miatt a növényzettel borított részek aránya fokozatosan csökkent, átlagosan évente 3-5 %-ot. Ennek eredményeként jelenleg ez az érték 20-30%-al alacsonyabb, mint a vizsgálatok kezdetén. Az erdőállományok leromlását jelző különféle lágyszárú növények megjelenése és a természetes állapotokra utaló fajok visszaszorulása ugyancsak a kertek degradációját jelzi. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy a különféle erdőtársulásokban eltérő mértékű változásokat tapasztaltunk. A nem őshonosnak tekintett akác, erdeifenyő és feketefenyő állományok természetvédelmi érték kategóriák szerint eleve degradáltak tekinthetők, így ezeken a helyeken a kezdetektől magas a degradációs fajok aránya. Ezzel szemben az őshonos cser, kocsányos tölgy, éger, kőris stb. állományokban a természetességet jelző fajok képviselik a többséget. A túsásból, taposásból adódó növényzetpusztulás valamennyi állományban egyaránt jelentkezett, ugyanakkor a fajok összetételében az őshonos állományok nagyobb mértékben változtak, romlottak. Mindezeket figyelembe véve javasolható, hogy a vaddisznóskertek kialakításakor a kijelölt területen lehetőleg nagyobb arányban legyenek a nem őshonos állományok. Célszerű úgynevezett rontott erdőket bevonni a területbe, amely mellett, hogy

kisebb erdőgazdasági értéket képvisel, jobb élőhelyet jelent a vaddisznó számára. Továbbá a környezeti károk csökkentése és a vad szempontjából is javasolható, hogy minél mozaikosabb és vegyesebb összetételű legyen a vaddisznókert területe.

Végül valamennyi vizsgált paraméter alapján arra következtetésre jutottunk, hogy a vaddisznókertek üzemeltetését 15-20 évnél tovább nem javasoljuk egy adott területen. Úgy tűnik, hogy az erdőállományok szempontjából ez az időtartam még nem idéz elő végzetes és visszafordíthatatlan változásokat. Mindemellett meg kell jegyezni, hogy ezek a számok és adatok irányadónak tekinthetők, de minden esetben mérlegelni kell a helyi adottságokat is.

Természetesen az itt elmondottak csak esszenciálisan tartalmazzák a kutatási eredményeket, de nem is volt céлом ezek részletes ismertetésére. Az általunk végzett vizsgálatok és az ebből levont következtetések, megállapítások közel tíz év vizsgálati eredményein alapulnak, amelyek tapasztalatait igyekeztem megosztani a tisztelt hallgatókkal.